

วิสาขบูชาโลก: ความหมายแห่งความศรัทธาสากล

World Vesak Day: The Meaning of Universal Faith

ธนกิจ อินยาโส¹, นพขวัญ นาคนวล², และอัจฉราพร ฉากครบุรี³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี¹⁻³

Tanakit Inyaso¹, Noppakwon Naknual², and Artcharaporn Chakkornburi³

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhapanya Sridvaravati College of Buddhism¹⁻³

E-mail: Inyasothanakit@gmail.com¹, tuijungem@gmail.com², Naats.saab@gmail.com³

Received May 22, 2026; Revised June 29, 2026; Accepted June 30, 2026.

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็น บทความแห่ง วิถีแห่งการตื่นรู้ สันติภาพ และคุณค่าร่วมของมนุษยชาติ มุ่งอธิบายความสำคัญของวันวิสาขบูชาในฐานะวันสำคัญสูงสุดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวันที่เกิด เหตุการณ์สำคัญ 3 ประการในพระชนมชีพของพระพุทธเจ้า ได้แก่ การประสูติ การตรัสรู้ และการ ปรีณิพพาน อันสะท้อนถึงกระบวนการแห่งการค้นหาคำจริงของชีวิตและการหลุดพ้นจากความทุกข์ บทความได้นำเสนอความเป็นมาของวันวิสาขบูชา หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ อริยสัจ 4 และแนวคิดเรื่องสติ ปัญญา เมตตาเพื่อแสวงหาสันติภาพ ซึ่งล้วนเป็นคุณค่าที่สามารถ ประยุกต์ใช้ได้กับมนุษยทุกสังคม นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงการที่องค์การสหประชาชาติประกาศรับรองวันวิสาขบูชาให้เป็นวันสำคัญสากลของโลกในปี พ.ศ. 2542 สะท้อนถึงคุณค่าของพระพุทธธรรมในฐานะ มรดกทางจิตวิญญาณของมนุษยชาติ บทความสรุปว่า วันวิสาขบูชามิได้เป็นเพียงพิธีกรรมทางศาสนา หากแต่เป็นโอกาสในการทบทวนชีวิต พัฒนาจิตใจ และสร้างสันติภาพทั้งในระดับบุคคลและสังคมโลก ผ่านการดำเนินชีวิตด้วยสติ ปัญญา และความเมตตาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: วิสาขบูชา, วันสำคัญ, ความศรัทธา, สากล

Abstract

This article, "A Path to Awakening, Peace, and Shared Human Values," aims to explain the significance of Vesak Day as the most important day in Buddhism. It commemorates three significant events in the life of the Buddha: his birth, enlightenment, and death (parinirvana), reflecting the process of discovering the truth of life and liberation from suffering. The article presents the history of Vesak Day, key Buddhist principles, particularly the Four Noble Truths, and the concepts of mindfulness, wisdom, and compassion for the pursuit of peace—values applicable to all societies. Furthermore, it discusses the United

Nations' recognition of Vesak Day as an international day in 1999, reflecting the value of Buddhist teachings as a spiritual heritage of humanity. The article concludes that Vesak Day is not merely a religious ceremony, but an opportunity to reflect on life, develop the mind, and create peace at both individual and global levels through a sustainable life guided by mindfulness, wisdom, and compassion.

Keywords: Vesak Day, Important Religious Day, Faith, Universality.

บทนำ

ท่ามกลางกระแสธารแห่งอารยธรรมมนุษย์ที่หล่อหลอมขึ้นจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การเมือง และระบบความเชื่อศาสนา ทำหน้าที่เป็นทั้งเงาตามตัวและโอสถทางใจที่แปรเปลี่ยนรูปทรงไปตามพลวัตของสังคมในแต่ละยุคสมัย จากจุดเริ่มต้นในอดีตอันไกลโพ้นกว่าหลายพันปี ณ ดินแดนชมพูทวีป ยุคสมัยที่มนุษยชาติต้องเผชิญหน้ากับความกลัวต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ จนนำไปสู่สายวิวัฒนาการทางจิตวิญญาณและการอุบัติขึ้นของระบบเทพเจ้า ทว่า...เมื่อพระพุทธศาสนาได้ถือกำเนิดขึ้น โลกทัศน์เดิมกลับถูกสั่นคลอนด้วยระบบคิดที่ตั้งอยู่บนฐานของเหตุผล ปัญญา และการพึ่งพาตนเองอันเป็นเสรีภาพทางจิตใจ

วันวิสาขบูชา หรือวันที่เหตุการณ์สำคัญสูงสุดสามประการในพระชนมชีพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน เวียนมาบรรจบในวันเพ็ญเดือนหกอย่างน่าอัศจรรย์ จึงมิได้เป็นเพียงวันแห่งการประกอบศาสนพิธีตามประเพณีของพุทธศาสนิกชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นหน้าประวัติศาสตร์สำคัญที่สะท้อนถึงการปฏิวัติทางปัญญาและการประกาศคุณค่าสากลที่ก้าวข้ามพรมแดนของวรรณะ เชื้อชาติ และกาลเวลา คุณค่าเหล่านี้เด่นชัดจนเป็นที่ประจักษ์แก่ประชาคมโลก นำไปสู่มติฉันทามติขององค์การสหประชาชาติที่ยกย่องให้วันวิสาขบูชาเป็น วันสำคัญสากลของโลก

ท่ามกลางกระแสธารแห่งอารยธรรมมนุษย์ที่หล่อหลอมขึ้นจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การเมือง และระบบความเชื่อ ศาสนา เป็นเหมือนกุศโลบาย และธรรมโอสถที่แปรเปลี่ยนรูปทรงไปตามพลวัตของสังคมในแต่ละยุคสมัย บรรดาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาประเภทรำลึกถึงเหตุการณ์และบุคคลสำคัญในอดีตนั้น วันวิสาขบูชา นับว่าเป็นวันสำคัญที่สุด ทั้งในแง่ที่เป็นวันเก่าแก่มีมาแต่โบราณ และในแง่ที่เป็นสากล คือเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและมีการจัดงานฉลองกันทั่วไปในนานาประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2554)

สำหรับประเทศไทย ประเพณีการฉลองวันวิสาขบูชาปรากฏหลักฐานย้อนกลับไปได้ถึงสมัยสุโขทัย โดยรับสืบทอดมาจากลังกาทวีป แม้จะเคยซบเซาลงไปในช่วงผลัดเปลี่ยนยุคสมัย แต่ได้ถูกฟื้นฟูขึ้นเป็นงานสมโภชประจำปีระดับชาติอย่างยิ่งใหญ่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2360 คุณค่าอันเป็นเอกลักษณ์ของวันวิสาขบูชาคือความประจวบพอดีอย่างน่าอัศจรรย์ของเหตุการณ์สำคัญ 3 ประการในพระชนมชีพของพระพุทธเจ้า ได้แก่ การประสูติ การตรัสรู้

และการปรินิพพาน ซึ่งล้วนอุบัติขึ้นตรงกันในวันเพ็ญเดือน 6 ความมหัศจรรย์ข้อนี้มิใช่เพียงคุณวิเศษเฉพาะพระองค์ที่สร้างศรัทธาและนำไปสู่การกระทำ อามิสบูชา ด้วยดอกไม้ธูปเทียนเท่านั้น แต่ปฏิสัมพันธ์ที่ประสานกันของทั้งสามเหตุการณ์ได้ส่งผ่านปฏิบัติบูชา อันเป็นคตินิยมและหลักการขับเคลื่อนอารยธรรมที่มนุษยชาติสามารถยึดถือเป็นแบบอย่างเพื่อนำไปปฏิบัติสืบทอดกันได้ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2554)

ในมิติของประวัติศาสตร์แห่งมนุษยชาติ เหตุการณ์ทั้งสามประการนี้คือปรากฏการณ์ปฏิวัติเชิงปัญญาที่นำพาโลกเข้าสู่ยุคใหม่ ประการแรก การประสูติ แฝงไว้ด้วยการประกาศอิสรภาพของมนุษย์ผ่านอาสภิวาจา (วาจาอาจหาญ) ที่ว่า อคโคหมสมิ โลกสส, เขฏโหมสมิ โลกสส, เสฏโหมสมิ โลกสส (ที.ม. 10/26; ม.อุ. 14/377) ซึ่งเป็นการหักล้างอำนาจดลบันดาลของเทพเจ้าในยุคโบราณ แล้วหันมากระตุกให้มนุษย์ตระหนักถึงศักยภาพในการฝึกฝนพัฒนาตนเองจนบรรลุความเป็นผู้เลิศสูงสุด ประการที่สอง การตรัสรู้ คือการปรากฏขึ้นของ พระธรรม หรือความจริงแท้ของกฎธรรมชาติเหนือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทั้งปวง เป็นช่วงเวลาที่ปัญญาของมนุษย์บรรจบประสานกับความจริงแท้ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า ยथा เหว ปาตุกวณฺติ ธมฺมา... (วินย. 4/1-3; ขุ.อุ. 25/38-40) อันส่งผลให้ปวงความสงสัยมลายสิ้นไป และประการสุดท้าย การปรินิพพาน คือเครื่องเตือนใจให้มนุษย์ตั้งมั่นอยู่ในวิถีชีวิตแห่งความไม่ประมาท ผ่านปัจฉิมวาจา ที่ทรงย้ำเตือนว่า วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ (ที.ม. 10/143; ส.ส. 15/620) เพื่อให้มนุษย์เร่งพัฒนาตนเองก่อนที่จะสังขารจะเสื่อมสลายไปตามเหตุปัจจัย (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2554)

ด้วยเหตุที่คำสอนของพระองค์มุ่งเน้นการใช้ปัญญาและสันติวิธี ก้าวข้ามพรมแดนของชนชั้น วรรณะ และเชื้อชาติ ในศตวรรษที่ 20 ประชาชนทั่วโลกจึงหันมาศึกษาพุทธธรรมมากขึ้น จนกระทั่งองค์การสหประชาชาติได้มีมติรับรองข้อมติ International Recognition of the Day of Vesak ประกาศให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากลของโลกอย่างเป็นทางการ บทความชิ้นนี้จะนำพาทุกท่านเข้าสู่การสำรวจคุณค่าและแก่นแท้ของวันวิสาขบูชาในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อร่วมกันค้นหาความหมายที่แท้จริงของการบูชา ที่มีได้จำกัดอยู่เพียงพิธีกรรมภายนอก หากแต่อยู่ที่การน้อมนำพระคุณความดีมาขับเคลื่อนจิตใจและสังคมโลกให้เกิดสันติภาพ

วิถีแห่งการตื่นรู้ สันติภาพ และคุณค่าร่วมของมนุษยชาติ

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีความหมายและความสำคัญที่ทรงคุณค่าแตกต่างกันไป วันวิสาขบูชา ก็เช่นกัน จุดเริ่มต้นของวันสำคัญนี้ เริ่มที่แผ่นดินชมพูทวีป ก่อนที่จะเป็นประเทศอินเดียนั้น นักค้นคว้าทั้งหลายกล่าวอ้อมอ้อมอย่างไม่แนบเนียนว่าเมื่อราว 900 ปีก่อนคริสตกาล ชาวอารยันโบราณได้เคลื่อนตัวเป็นกลุ่มๆ ไปตามลุ่มแม่น้ำคงคา ส่วนจะมีกลุ่มนั้นยังไม่มีใครกล้ายืนยันได้ แต่คนเหล่านี้ได้รุกรานพวกมิลกษอันเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมจนกระเจิงไปจากถิ่นที่อยู่อาศัย แล้วก็จัดแจงตั้งหลักปักฐานเป็นแคว้นน้อยใหญ่หลายแคว้นคือ อังคะ มคธ กาสี โกศล วัชชี และมัลละ โดยเฉพาะแคว้นโกศลนั้นมี

เมืองหลวงชื่ออโยธยา ตั้งอยู่ริมแม่น้ำสรยเป็นเมืองของพระมนูไวรสวัด โอรสของพระสุริยเทวราช ต้นวงศ์ เทเวศร์ อันเป็นวงศ์ตระกูลของพระรามในมหากาพย์รามายณะ

ส่วนเมืองสำคัญอีกเมืองหนึ่งที่ปรากฏในมหากาพย์เรื่องนี้ด้วยคือกรุงมิลานัน กล่าวกันว่า สืบสายมาจากพระมนูไวรสวัดเช่นกันครับ แต่แยกมาตั้งตัวเป็นใหญ่โดยโอรสของพระมนูไวรสวัดเอง ชื่ออิวากู โดยตั้งวงศ์มิลานขึ้น ในสมัยรามายณะ นั้นเจ้ากรุงมิลาคือฤๅษีชนก (ในข้อความเดิมใช้ฤๅษีวิศวามิตร) ที่ไถนาเอาผอบนางสีดาขึ้นมา (สีดา แปลว่า รอยไถ) ในสมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ยกกองทัพ มาตีอินเดีย ส่งผลให้ชาวชมพูทวีปได้รู้จักกับศิลปะอันแปลกตาของกรีก ตลอดจนวัฒนธรรมหลายๆ อย่าง ที่เจริญกว่าทางดินแดนชมพูทวีป ดังจะเห็นได้จากวิธีการสลักศิลปะทั้งหลายที่ตกทอดเหลือมาเป็นพยานจน ทุกวันนี้ แต่เมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ทรงสิ้นพระชนม์ลง ดินแดนอันกว้างใหญ่ไพศาลของพระองค์ก็ล่ม สลายทันที บรรดานายทัพของพระองค์ที่ได้รับมอบให้ดูแลปกครอง ต่างคนต่างตั้งตัวเป็นใหญ่กันขึ้น เจ้าชายจันทรคุปต์ก็เช่นเดียวกันได้ตั้งตัวเป็นใหญ่ รวบรวมชนเผ่าต่างๆ ในพื้นที่ที่ทำการรบเก่งเข้าเป็น พวก ทำการรบปราบปรามไปทางตอนเหนือของดินแดนชมพูทวีป

ดังได้กล่าวแล้วว่า ทางฟากตะวันตกของฝั่งแม่น้ำสินธุ นั้น พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช ทรงให้นายทัพมาซิโดเนียปกครองอาณาจักรและแคว้นอยู่ ชาวการตั้งตัวเป็นใหญ่ของเจ้าชายจันทรคุปต์ ซึ่งโจษจันแซ่ไปทั่วนั้นในไม่ช้าก็ติดปีกไปจนถึงแม่ทัพมาซิโดเนียชื่อเซเลอุคัส (Seleucus) ผู้มีฉายาว่าผู้พิชิต (Conqueror) ซึ่งคุมกองทัพใหญ่อยู่ที่ซีเรีย จึงได้ยกทัพเดินทางมาเพื่อปราบปราม แต่ก็สู้เจ้าชายจันทรคุปต์ไม่ได้ ต้องปราชัยพ่ายแพ้กลับไป จากนั้นเจ้าชายก็ยกพลมาตีได้อาณาจักรมคธซึ่งราชวงศ์นั้น ทะครองอยู่ เจ้าชายจันทรคุปต์จึงได้เขตแดนตั้งแต่แม่น้ำสินธุจนถึงลุ่มแม่น้ำคงคาทั้งหมด กล่าวกันว่า เจ้าชายจันทรคุปต์ได้ธิดาของเซเลอุคัสมาเป็นมเหสีอีกด้วย (ทีมงานด้วย'ตูน, 2551) จึงได้ทราบถึง ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ของดินแดนชมพูทวีปนั้นที่สลับส้างไปด้วยภูเขาสูงอันปกคลุมชาวโพลน ด้วยหิมะดุจดลิวสูงถึงสวรรค์ ยามต้องแสงสุริยาแลประจุเอาทองมาทาบทา บางเวลากลับแลดูสลัว ด้วยเมฆหมอกซับซ้อนสุดสยดา ผู้เขียนกำลังจะสื่อถึงกว่าจะมาถึง ช่วงเวลาแห่งพุทธกาล ศิลปะแห่งอารยธรรมที่ส่งผ่านจาก พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ จนมีอิทธิพลบางประการส่งผ่านมาถึงแดนชมพูทวีป ประเทศอินเดีย กว่าจะมีจุดเริ่มต้นแห่งศาสนาพุทธ และมีวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ศาสนาในอดีตจนถึงปัจจุบัน ศาสนาในโลกนี้มีองค์ประกอบที่ค่อนข้างชัดเจน มีมานานแล้วกว่า 5,000 ปี ปัจจัยสำคัญของการก่อเกิดศาสนา คือ ความกลัวของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ เทพเจ้าของทุกศาสนาจึงเป็นเทพเจ้าที่จำลองมาจากธรรมชาติและชื่อเรียกเทพเจ้าระยะเริ่มต้นจะคล้อยไปตามชื่อของธรรมชาติ ส่วนการพัฒนาาระบบสังคมและเทคโนโลยีของมนุษย์ จะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้โครงสร้างของศาสนาแต่ละพื้นที่เปลี่ยนไป (โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ผู้มีหน้าที่กำกับดูแลองค์กรต่างๆ ของทุกศาสนา จะต้องตื่นตัวเป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดความคงอยู่ เพื่อศาสนาของตน) ส่วนแนวคิดและปรัชญาความเชื่อของแต่ละศาสนา ส่วนศาสนาเก่าแก่โบราณที่มีองค์ประกอบหลักที่เกิดจากความกลัว ทำให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธาล้วนๆ จึงเป็นศาสนาที่ปราศจากหลักธรรมคำสอนและเป็นศาสนาที่ตายจากสังคมของมนุษย์

ไปแล้ว สำหรับศาสนาเก่าแก่โบราณที่เกิดเมื่อประมาณกว่า 3,000 - 4,500 ปี ถึงแม้จะเป็นศาสนาโบราณ แต่ก็ยังเป็นศาสนาที่มีองค์ประกอบครบถ้วน ทั้งยังคงอยู่ถึงปัจจุบันเพราะมีหลักธรรมคำสอนและบทบัญญัติที่ชัดเจน เช่น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ศาสนายูดาห์ (ยิว) ศาสนาโซโรอัสเตอร์ (เป็นศาสนาที่กำลังจะตายจากสังคมมนุษย์ไป) และศาสนาหรือลัทธิบูชาสวรรค์ของชาวจีนที่เก่าแก่กว่า 5,000 ปี (แต่เป็นลัทธิหรือศาสนาที่มีองค์ประกอบที่ไม่ชัดเจน) ซึ่งจากการศึกษาและวิเคราะห์เข้าสู่รายละเอียดของแต่ละศาสนา จึงทำให้สามารถจัดประเภทเพื่อแสดงสถานะของศาสนาออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่สำคัญ ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาที่เกิดจากข้อเท็จจริง ตามการผันแปรของโครงสร้างของสังคมมนุษย์ ที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของศาสนาที่จะต้องมีการพัฒนาให้เข้ากับพฤติกรรมของสิ่งแวดล้อมของสังคมมนุษย์ ที่ศาสนานอกจากจะเป็นทั้งอาหารและโอสภทางใจของมนุษย์แล้ว ศาสนาจึง (สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์, 2561) มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ที่มีความคล้ายกับเงาของมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกันและจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ส่วนรูปแบบของการแปรเปลี่ยนจะต้องเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์อันเป็นตัวกำหนดสำคัญ โดยจะยึดหลักปฏิบัติของทางศาสนาแต่เพียงด้านเดียวไม่ได้และด้วยเหตุนี้ จากหลักการศึกษาเกี่ยวกับสายวิวัฒนาการของศาสนาจึงสามารถนำมากล่าวบรรยายได้ดังนี้ ศาสนาที่กล่าวถึงและได้มีการศึกษาวิเคราะห์ในแต่ละแง่มุมต่างๆ สามารถจะสรุปในระดับหนึ่งว่า ศาสนาล้วนแต่มีปัจจัยหลักดั้งเดิม อันเป็นสาเหตุสำคัญของการก่อกำเนิดของศาสนาทั้งปวง โดยสามารถลำดับสายวิวัฒนาการของการก่อเกิดศาสนาได้ดังนี้

ระยะที่หนึ่ง เกิดจากธรรมชาติที่มนุษย์จะต้องมีความกลัว ซึ่งความกลัวขั้นปฐมนี้เป็นความกลัวต่อธรรมชาติรอบตัวของมนุษย์ที่เป็นความกลัวแบบบริสุทธิ์เป็นปฐม

ระยะที่สอง เกิดจากสภาวะทางจิตที่มีภาพจินตนาการว่าธรรมชาติเหล่านี้มีชีวิตและมีอารมณ์และมีความต้องการคล้ายมนุษย์

ระยะที่สาม เกิดจากการแปลงรูปแบบของธรรมชาติที่มีชีวิตให้มีรูปทรงคล้ายมนุษย์ เป็นช่วงระยะแห่งการมีเทพเจ้าอย่างแท้จริง เทพเจ้าในระยะนี้จะมีหลายพระองค์คล้ายจำนวนของธรรมชาติ ทั้งยังมีชื่อคล้ายกับธรรมชาติ เช่น สุริยเทพ เทพวิรุฬห์ เทพธรณี เป็นต้น

ระยะที่สี่ เป็นระยะที่มีการเกิดรูปแบบของศาสนาโบราณอย่างแท้จริง เป็นยุคแห่งการสร้างพระเจ้าที่มีรูปทรงแบบอมตะมนุษย์ มีนักบวชที่คอยประกอบพิธีกรรม มีเทวาลัย และมีการกำหนดพิธีกรรม ความเชื่อประเพณีต่อมาได้พัฒนาจนกลายเป็นศาสนาประเภทที่ภาษาศาสนาเรียกว่า ศาสนาแบบพหุเทวนิยม (ศาสนาเก่าแก่โบราณที่ยังมีชีวิตอยู่ถึงปัจจุบันคือ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนายูดาห์ และลัทธิบูชาสวรรค์ของชาวจีน) เหตุเพราะเป็นศาสนาที่มีองค์ศาสนาดายการณ มีธรรมคำสอนและบทบัญญัติของพระเจ้า ศาสนาในยุคสมัยนี้จะมียุคประกอบครบถ้วน (สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์, 2561)

ระยะที่ห้า เป็นช่วงระยะที่มีการปฏิรูปปรัชญาทางความเชื่อ หลักธรรมคำสอนและบทบัญญัติขึ้นใหม่ ทำให้ศาสนาได้มีหลายรูปแบบ เช่น ศาสนาแบบพหุเทวนิยม ศาสนาแบบเอกเทวนิยม

ศาสนาแบบอเทวนิยม ศาสนาแบบประยุกต์ที่หนักไปทางด้านการเมืองการปกครองและการแก้ปัญหาของสังคมหรือประเทศชาติของตนที่ถูกรุกราน

จึงเห็นได้ว่า ศาสนาที่เป็นอาหารทางใจของมนุษย์ จะต้องถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างทางสังคมของมนุษย์ แต่ทุกศาสนาก็มีจุดหมายเดียวกัน แต่ก็มี ความต่างที่จำเป็นจะต้องศึกษาอย่างลึกซึ้ง และต้องเข้าใจเหตุที่มาของหลักธรรมของแต่ละศาสนา เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจและต้องให้ความเป็นธรรมต่อทุกศาสนา เพราะเป็นธรรมตาของระบบการศึกษาทั่วไปของทุกศาสตร์และศิลป์ จะต้องมีการจัดประเภทสิ่งที่เราจะศึกษา การศึกษาศาสนาวิทยาที่เอนกเช่นเดียวกัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะจัดประเภทของศาสนาสำคัญ ที่มีมาตั้งแต่ครั้งบรรพกาลในอดีตจนมาถึงศาสนาที่ยังคงมีชีวิตอยู่ถึงปัจจุบันให้ดูชัดเจน จนสามารถสร้างจินตนาการได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาทางจิตของมนุษย์ของแต่ละยุคสมัยให้มองดูกลมกลืน และมีความต่อเนื่องกันตามเส้นทางความร่วมมืออารยธรรมของมนุษย์ที่ถูกพัฒนาและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ซึ่งนักการศึกษาแต่เดิมได้จัดแบ่งศาสนาออกเป็นสองประเภท แต่ในบทความนี้ขอจัดประเภทของศาสนาออกเป็น สาม ประเภท เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะของการเปลี่ยนแปลงที่ต้องอิงความเป็นจริงในยุคปัจจุบันดังนี้

ประเภทที่ 1 ศาสนาเก่าแก่โบราณที่ตายไปแล้ว (สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์, 2561)

ประเภทที่ 2 ศาสนาโบราณที่กำลังรุ่งโรยและศาสนาลัทธิที่มีองค์ประกอบครบถ้วนแต่ไม่ชัดเจน และศาสนาขนาดใหญ่ที่เน้นการศึกษาไม่เคยเอ่ยถึงเพราะถูกฆ่าโดยระบบการเมืองการปกครอง

ประเภทที่ 3 ศาสนาที่ยังคงมีชีวิตอยู่ถึงปัจจุบัน ส่วนการเข้าสู่รายละเอียดเพิ่มเติมของแต่ละกลุ่มหรือประเภทของศาสนา เพื่อต้องการให้เป็นไปตามทิศทางของประวัติศาสตร์ทางศาสนา ที่มีการเมืองการปกครองเป็นตัวชี้นำ และมีความพยายามเข้ามาสอดแทรกอยู่เสมอ และสิ่งที่สำคัญที่สุดของงานศาสนาศึกษานี้คือ จะพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์ทางศาสนาชั้นสูงหรือภาษาบาลี สันสกฤต และภาษาละติน ที่อาจจะทำให้ผู้อ่านสับสนหรือไม่เข้าใจ โดยเฉพาะจะพยายามหาภาพประกอบเท่าที่จำเป็น เพื่อให้เกิดรสชาตในการอ่านและยังสามารถสร้างจินตนาการเพื่อการได้เห็นรูปทรงของแต่ละศาสนาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม (สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์, 2561)

ท่ามกลางวันสำคัญทางศาสนาของโลกเช่น วันวิสาขบูชา นับเป็นวันสำคัญที่มีความโดดเด่นทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ จิตวิญญาณ และคุณค่าทางมนุษยธรรม เพราะมิได้เป็นเพียงวันแห่งการประกอบพิธีกรรมของชาวพุทธ หากแต่เป็นวันที่สะท้อนแนวคิดเรื่อง การตื่นรู้ สันติภาพ และการอยู่ร่วมกันอย่างเมตตา ซึ่งเป็นคุณค่าที่มนุษย์ทุกสังคมสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม

วันวิสาขบูชา หรือ วิสาขปุณณมีบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ตามปฏิทินจันทรคติ โดยถือเป็นวันที่เกิดเหตุการณ์สำคัญสูงสุด 3 ประการในพระชนมชีพของพระพุทธเจ้า ได้แก่ การประสูติ การตรัสรู้ และการปรินิพพาน แม้เหตุการณ์ทั้งสามจะเกิดต่างเวลากัน แต่ล้วนเกิดตรงกับวันเพ็ญเดือนวิสาขะเช่นเดียวกัน จึงทำให้วันวิสาขบูชากลายเป็นวันสำคัญสูงสุดของพระพุทธศาสนา และได้รับการยกย่องในระดับนานาชาติในฐานะ วันสำคัญสากลของโลก

ความเป็นมาของวันวิสาขบูชา

ต้นกำเนิดของวันวิสาขบูชาย้อนกลับไปกว่า 2,500 ปี ในดินแดนชมพูทวีป เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะ พระราชโอรสแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ ประสูติ ณ สวนลุมพินีวัน ในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ พระองค์ทรงเติบโตท่ามกลางความสมบูรณ์พร้อมแห่งราชสำนัก แต่เมื่อได้ทอดพระเนตรความแก่ ความเจ็บ ความตาย และนักบวช จึงทรงตระหนักถึงสัจธรรมของชีวิตว่า มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ได้ การเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะในวัย 29 ปี จึงมิใช่การหลีกเลี่ยงหนีโลก หากแต่เป็นการแสวงหาความจริงของชีวิต หลังจากบำเพ็ญเพียรอย่างหนักเป็นเวลานานถึง 6 ปี พระองค์ทรงค้นพบว่า ทางสายกลาง คือหนทางแห่งปัญญา และในคืนวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ณ ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เมืองพุทธคยา พระองค์ได้ตรัสรู้เป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภายหลังการตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระธรรมคำสอนแก่ผู้คนทุกชนชั้นอย่างเสมอภาค ไม่แบ่งวรรณะ เชื้อชาติ หรือฐานะทางสังคม ตลอดระยะเวลา 45 ปีแห่งการประกาศธรรม พระองค์ทรงเน้นการใช้ปัญญา สติ และเมตตา เป็นหลักสำคัญของการดำเนินชีวิต จนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ เมืองกุสินารา ในวันเพ็ญเดือนวิสาขะอีกเช่นกัน ดังนั้น วันวิสาขบูชาจึงเป็นวันที่รวมเหตุการณ์สำคัญสูงสุดทั้งสามประการไว้ในวันเดียว คือ การประสูติ การตรัสรู้ การปรินิพพาน

พระพุทธศาสนาเสนอแนวคิดที่แตกต่างจากระบบความเชื่อจำนวนมากในยุคโบราณ เพราะเน้นการใช้ปัญญาและการพิสูจน์ด้วยตนเอง มากกว่าการยอมรับตามอำนาจเหนือธรรมชาติ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์รู้จักพึ่งตนเอง ผีกลสิติ และพัฒนาจิตใจ เพื่อเข้าถึงความสงบภายใน แนวคิดดังกล่าวทำให้พระพุทธศาสนามีลักษณะเป็น ศาสนาแห่งเหตุผลและสันติภาพ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย แม้ในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ความเครียด และการแข่งขันทางวัตถุ

วันวิสาขบูชาเป็นสิ่งที่พวกเราได้รับรู้วันประสูติของพระพุทธเจ้ามหาบุรุษผู้ให้วิถีการดำเนินชีวิตให้กับคนทั้งโลก เพราะฉะนั้นถ้าเราอยากจะปฏิบัติตนในวันวิสาขบูชาที่เหมาะสม แน่แน่นอนก็คือ เริ่มต้นด้วยการพิจารณาจากหลักโยนิโสมนสิการว่า เออชีวิตที่ดำเนินของเราเป็นไปถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ทางกฎหมายบ้านเมือง วิถีชุมชนหรือไม่ ความสุขความทุกข์ของเราที่เกิดขึ้นว่าที่ผ่านมาเรามีความสุขหรือความทุกข์ แล้วเมื่อเราได้พิจารณาเห็นสิ่งที่เราพิจารณาสิ่งที่เป็นอยู่ จะพัฒนาอะไรในชีวิต เราให้มันเติบโตขึ้นโดยในทางที่ถูกต้องของธรรม เพราะว่ามันมนุษย์เองนอกจากการพัฒนาตัวเองได้ดียิ่งขึ้น ต้องทำ เพราะฉะนั้นในวันวิสาขบูชา สั้นๆ ง่ายๆ คือทบทวน นึกถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและการต่อสังคม ถ้าเป็นแบบนี้ได้เนี่ยกายก็จะค่อยๆ เบิกบานในใจ และเป็นประโยชน์ต่อคนทั้งหลาย

แผ่นภาพที่ 1 บรรยายภาพการให้สัมภาษณ์ พระสุธีรัตนบัณฑิต

ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้เขียน, 2569

การประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา คือ ศาสนพิธี ไม่ว่าจะการทำบุญเวียนเทียน ก็จะเป็นการเสริมให้เราได้มีกิจกรรมที่มั่นคงทางจิตใจได้ยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าโลกเราอาจจะเปลี่ยนไป เวียนเทียนหรือไม่ประกอบพิธีกรรม แต่การที่เราได้ไปเวียนเทียน เราจะได้ย้อนดูจิตสำนึกในช่วงเวลานั้นๆ ของเรา มันจะทำให้เราได้เห็นคุณค่าของสิ่งที่ทำ เราก็ได้เห็นความงดงามของประเพณีตั้งแต่โบราณที่ครูบาอาจารย์ท่านทำไว้ แล้วก็จะได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในสังคม ซึ่งแน่นอนมีความสุขความทุกข์แตกต่างกันไป การที่เราได้พบเจอผู้คน แลกเปลี่ยนความสุขความทุกข์ หรือได้ฟังบทพระธรรมเทศนาเล็กๆ อะไรเกี่ยวข้องกับเวียนเทียน ประทับใจที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มากกว่าการรับรู้ การรับรู้แต่การออกเรียนรู้ไปเวียนเทียนไปทำบุญใส่บาตรมันเกิดการปฏิสัมพันธ์ สิ่งเหล่านี้มันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งนำไปสู่การปฏิบัติที่ดีขึ้น (พระสุธีรัตนบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดสุทธิวาราม สาระสำคัญวันวิสาขบูชา, 8 พฤษภาคม 2569)

วิสาขบูชากับการยอมรับในระดับสากล

ความสำคัญของวันวิสาขบูชาไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากแต่ได้รับการยอมรับในระดับโลก เนื่องจากหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามีคุณค่าต่อมนุษยชาติในภาพรวม โดยเฉพาะหลักเมตตา อหิงสา และสันติวิธี ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 โลกเผชิญปัญหาสงคราม ความรุนแรง และวิกฤตทางจิตใจของมนุษย์ หลายประเทศจึงเริ่มหันมาศึกษาหลักพุทธธรรมมากขึ้น ทั้งในด้านสมาธิ สติ และจิตวิทยาเชิงพุทธ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2542 องค์การสหประชาชาติ ได้ประกาศรับรอง วันวิสาขบูชา ให้เป็นวันสำคัญสากลของโลก (International Day of Vesak)

การรับรองดังกล่าวถือเป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพราะเป็นครั้งแรกที่วันสำคัญทางศาสนาได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติอย่างเป็นทางการ สะท้อนให้เห็นว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ได้มีคุณค่าเฉพาะต่อชาวพุทธ แต่ยังเป็นมรดกทางจิตวิญญาณของมนุษยชาติทั้งหมด

วิสาขบูชาถือได้ว่าเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาเรื่อยมาจากวันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา จนมาถึงวันวิสาขบูชาซึ่งเป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าครั้น ถือได้ว่าเป็นวันสำคัญของโลกด้วยซ้ำ มีการประกาศวันวิสาขบูชาในวันนี้ให้พี่น้องรำลึกถึงพระคุณขององค์

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ประสูติมาเผยแผ่หลักธรรมทางพุทธอันเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องให้เรา พ้นทุกข์ เป็นสิ่งอันประเสริฐ เรื่องของอริยสัจ 4 พุดถึงแสดงถึงในส่วนของการเกิดมาที่เป็นมนุษย์ก็เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดสิ้น เป็นหลักธรรมจะให้ประชาสังคมโลกได้ยึดถือปฏิบัติในส่วนของการดำเนิน ชีวิตต่อไป

ทางกรมการศาสนาได้ขอความเมตตาให้คณะสงฆ์ร่วมจัดพิธีตักบาตร สวดมนต์ภาวนา จากนั้นก็มีกิจกรรมต่างๆ ในส่วนของเชิญพระพุทธรูปสำคัญจากอินเดีย ที่เกี่ยวเนื่องกับสถานที่ ประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ เช่น สวนลุมพินี แล้วก็มีในส่วนของพระพุทธรูปเมตตาอยู่ที่นี่พุทธคยา เป็นสถานที่ตรัสรู้ แล้วก็ปางปรีชาญาณ วัดกุสินารา ประเทศอินเดีย ได้อัญเชิญมาให้ประชาชนมาสักการะอีกด้วย

แผ่นภาพที่ 2 บรรยากาศการให้สัมภาษณ์ ชัยพล สุขเอี่ยม อธิบดีกรมการศาสนา.

ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้เขียน, 2569

ในส่วนของวันวิสาขบูชาของโลก ทางกรมการศาสนาก็ได้มีการจัดงานในระดับสากล ประเทศจีน เวียดนาม เกาหลีใต้ ในงานที่จัดที่ไทยก็มีประชุมวิชาการ ในสถานที่ต่างๆ ทั้งพุทธมณฑล หรือที่ของสหประชาชาติ ก็จะมีการจัดงาน ก็จะเกี่ยวกับการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในระดับ สากลมาใช้ ในเรื่องของสันติภาพ ใช้หลักธรรมเป็นแกนนำ เชิญชวนประชาชนมาร่วมทำกิจกรรมวันวิสาขบูชาที่มีทั้งเรื่องของ การตักบาตร เวียนเทียน แล้วก็ได้มาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัด ก็เชิญชวนร่วม กิจกรรมวันวิสาขบูชาที่วัดใกล้บ้านกันได้ (ชัยพล สุขเอี่ยม อธิบดีกรมการศาสนา. ความสำคัญและ กิจกรรมวันวิสาขบูชาในประเทศไทย, 12 พฤษภาคม 2569)

วิสาขบูชากับสังคมร่วมสมัย

ในโลกยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบ ความโดดเดี่ยว และความขัดแย้ง หลักธรรมใน วันวิสาขบูชายังมีความร่วมสมัยอย่างยิ่ง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง สติ ซึ่งได้รับความสนใจในระดับสากล ทั้งในวงการแพทย์ จิตวิทยา และการพัฒนาคุณภาพชีวิต การฝึกสติช่วยให้มนุษย์รู้เท่าทันอารมณ์ ลด ความเครียด และสร้างความสมดุลทางจิตใจ ขณะเดียวกัน หลักเมตตาและการไม่เบียดเบียนก็มีบทบาท สำคัญต่อการสร้างสังคมแห่งสันติภาพ และการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพในความแตกต่าง วันวิสาขบูชาจึง

มิใช่เพียงวันหยุดทางศาสนา แต่เป็นวันแห่งการทบทวนชีวิต ที่เปิดโอกาสให้มนุษย์กลับมาพิจารณาตนเอง ลดความโลภ ความโกรธ และความหลง พร้อมทั้งสร้างคุณค่าทางจิตใจให้แก่สังคม

เมื่อ 15 ธันวาคม 2542 ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ ครั้งที่ 54 ได้พิจารณาระเบียบวาระที่ 174 International Recognition of the Day of Vesak ในการพิจารณา ประธานสมัชชาฯ ได้เชิญผู้แทนศรีลังกาขึ้นกล่าวนำเสนอร่างข้อมติ และเชิญผู้แทนไทย สิงคโปร์ บังกลาเทศ ภูฏาน สเปน พม่า เนปาล ปากีสถาน อินเดีย ขึ้นกล่าวถ้อยแถลง สรุปความว่า วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก เพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ ทรงตรัสรู้ เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มวลมนุษยามีเมตตาธรรมและขันติธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคม อันเป็นแนวทางของสหประชาชาติ จึงขอให้ที่ประชุมรับรองข้อมตินี้ ซึ่งเท่ากับเป็นการรับรองความสำคัญของพุทธศาสนาในองค์การสหประชาชาติ โดยถือว่าวันดังกล่าวเป็นวันที่สำนักงานใหญ่ องค์การสหประชาชาติและที่ทำการสมัชชาจะจัดให้มีการระลึกถึงตามความเหมาะสม

ที่ประชุมฯ ได้รับรองร่างข้อมติโดยฉันทามติ เนื่องจากคณะกรรมการรองการสหประชาชาติได้ร่วมพิจารณาและมีมติเห็นพ้องต้องกันประกาศให้วันวิสาขบูชาถือเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของโลก ทั้งนี้ ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า ทรงเป็นมหาบุรุษผู้ให้ความเมตตาต่อหมู่มวลมนุษย์ทั้งหลายในโลก จะเห็นได้จากการยกเลิกแบ่งชนชั้นวรรณะ ซึ่งเท่ากับการเลิกทาสโดยไม่มีการเสียเลือดเสียเนื้อ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเป็นนักอนุรักษสัตว์ป่าอีกด้วย กล่าวคือ ทรงสอนให้ไม่ฆ่าสัตว์ ให้รู้จักช่วยเหลือสัตว์ เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งคือ พระองค์ทรงเปิดโอกาสให้ทุกศาสนาสามารถเข้ามาศึกษาพุทธศาสนาเพื่อพิสูจน์หาข้อเท็จจริงได้ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ และทรงสั่งสอนทุกคนโดยใช้ปัญญาธิคุณ สอนโดยไม่คิดค่าตอบแทน (2024, 5 พฤษภาคม) UN มีมติรับรองวันวิสาขบูชาให้เป็นวันสำคัญสากลของโลก (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2567)

จากการพิจารณาเนื้อหาข้างต้น สรุปได้ว่า วันวิสาขบูชาไม่ใช่วันหยุดทางศาสนาหรือวันแห่งการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา แต่เป็นวันแห่งการทบทวนชีวิต ที่ทรงคุณค่าร่วมสมัยในโลกยุคปัจจุบันอันเต็มไปด้วยความเร่งรีบและความขัดแย้ง โดยเป็นสัญลักษณ์ของการตื่นรู้ทางปัญญาที่เน้นย้ำคุณค่าสากลผ่านแนวคิดเรื่อง สติ และเมตตา ซึ่งช่วยสร้างสมดุลทางจิตใจ ลดทอนความเครียด และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างได้อย่างสันติ ด้วยเหตุนี้องค์การสหประชาชาติจึงมีมติรับรองเป็น วันสำคัญสากลของโลก ด้วยฉันทามติเมื่อปี พ.ศ. 2542 เพื่อยกย่องพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าในฐานะมหาบุรุษผู้ปฏิบัติสังคัมด้วยการยกเลิกมานะประเพณีและชั้นวรรณะ ทรงแก้กฎเกณฑ์ที่ล้าสมัย และเปิดกว้างให้มนุษยชาติทุกศาสนาสามารถเข้ามาศึกษาพิสูจน์หาข้อเท็จจริงได้โดยปราศจากข้อผูกมัด แก่นแท้ของวันสำคัญนี้จึงเป็นการเปลี่ยนผ่านจากศาสนพิธีภายนอกสู่การน้อมนำหลักการแห่งสันติวิธีและการพึ่งตนเองมาขับเคลื่อนสังคม ยุกระดับจิตสำนึกร่วมของมวลมนุษย์ให้ก้าวข้ามผ่าน

วิกฤตการณ์ทางจิตใจ และร่วมกันสร้างรากฐานแห่งสันติธรรมรวมถึงความสงบสุขที่ยั่งยืนในเวทีสากล สืบไปตราบนิจนิรันดร์

วิถีแห่งสงฆ์ในวันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชาเป็นมากกว่าวันแห่งพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หากแต่เป็นสัญลักษณ์ของการตื่นรู้ทางปัญญา ความเมตตา และสันติภาพของมนุษยชาติ จากเหตุการณ์สำคัญทั้งการประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า วันวิสาขบูชาได้กลายเป็นเครื่องเตือนใจให้มนุษย์ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ การที่ประชาคมโลกให้การยอมรับวันวิสาขบูชาในระดับสากล แสดงให้เห็นว่า หลักธรรมของพระพุทธเจ้ายังคงมีคุณค่าอย่างยิ่งยวดต่อโลกยุคใหม่ โดยเฉพาะในยุคที่มนุษย์ต้องเผชิญกับความขัดแย้งและวิกฤตทางจิตใจอย่างต่อเนื่อง ท้ายที่สุดแล้ว ความหมายที่แท้จริงของวันวิสาขบูชา อาจมิได้อยู่ที่การถือดอกไม้ ธูป เทียน เวียนรอบพระอุโบสถเท่านั้น หากแต่อยู่ที่การนำหลักแห่งสติ ปัญญา และเมตตา มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างสันติภาพทั้งภายในจิตใจของตนเอง และต่อสังคมโลกโดยรวมสืบไป

พระพุทธศาสนาเสนอแนวคิดที่แตกต่างจากระบบความเชื่อจำนวนมากในยุคโบราณ เพราะเน้นการใช้ปัญญาและการพิสูจน์ด้วยตนเอง มากกว่าการยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์รู้จักพึ่งตนเอง ผีกลสิ และพัฒนาจิตใจ เพื่อเข้าถึงความสงบภายใน แนวคิดดังกล่าวทำให้พระพุทธศาสนามีลักษณะเป็น ศาสนาแห่งเหตุผลและสันติภาพ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย แม้ในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ความเครียด และการแข่งขันทางวัตถุ (หลวงวิจิตรวาทการ, 2546)

แผ่นภาพที่ 3 บรรยายภาพการให้สัมภาษณ์ พระอุดมบัณฑิต

ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้เขียน, 2569

วันวิสาขบูชาเป็นสิ่งที่พวกเราได้รับรู้วันประสูติของพระพุทธเจ้ามหาบุรุษผู้ให้วิถีการดำเนินชีวิตให้กับคนทั้งโลก เพราะฉะนั้นถ้าเราอยากจะปฏิบัติตนในวันวิสาขบูชาที่เหมาะสม แน่หนอนก็คือเริ่มต้นด้วยการพิจารณาจากหลักโยนิโสมนสิการว่า ชีวิตที่ดำเนินของเราเป็นไปถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ทางกฎหมายบ้านเมือง วิถีชุมชนหรือไม่ ความสุขความทุกข์ของเราที่เกิดขึ้นว่าที่ผ่านมาเรามีความสุขหรือความทุกข์ แล้วเมื่อเราได้พิจารณาเห็นสิ่งที่เราพิจารณาสิ่งที่เป็นอยู่ จะพัฒนาอะไรในชีวิตเราให้มันเติบโตขึ้นโดยในทางที่ถูกต้องของธรรม เพราะว่ามันสุขเองนอกจากการพัฒนาตัวเองได้ดียิ่งขึ้น ต้องทำ เพราะฉะนั้นในวันวิสาขบูชา ง่ายๆ คือทบทวน นึกถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและการต่อสังคม ถ้าเป็นแบบนี้ได้กาย และ วชิรสุจริต ส่วนใจ สามารถเปลี่ยนรูปแบบแนวคิดจนเกิดเป็นมโนสุจริต ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

การประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา คือ ศาสนพิธี ไม่ว่าจะการทำบุญเวียนเทียน ก็จะเป็นการเสริมให้เราให้มีกิจกรรมที่มั่นคงทางจิตใจได้ยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าโลกเราอาจจะเป็นโลกยุคใหม่อาจจะไม่ได้ไปเวียนเทียนหรือไม่ประกอบพิธีกรรม แต่การที่เราได้ไปเวียนเทียน เราจะได้ย้อนดูจิตสำนึกในช่วงเวลานั้นๆ ของเรา มันจะทำให้เราได้เห็นคุณค่าของสิ่งที่ทำ เราก็ได้เห็นความงดงามของประเพณีตั้งแต่โบราณที่ครูบาอาจารย์ท่านทำไว้ แล้วก็จะได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในสังคม ซึ่งแน่นอนมีความสุขความทุกข์แตกต่างกันไป การที่เราได้พบเจอผู้คน แลกเปลี่ยนความสุขความทุกข์ หรือได้ฟังบทพระธรรมเทศนาเล็กๆ อะไรเกี่ยวข้องกับเวียนเทียน ประทับใจที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มากกว่าการรับรู้ การรับรู้แต่การออกเรียนรู้ไปเวียนเทียนไปทำบุญใส่บาตรมันเกิดการปฏิสัมพันธ์ สิ่งเหล่านี้มันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งนำไปสู่การปฏิบัติที่ดีขึ้น (พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุโท ป.ธ.9) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม. มุมมองสงฆ์ในวันวิสาขบูชา, 8 พฤษภาคม 2569)

สรุปและการถอดบทเรียนวันวิสาขบูชาได้เป็นเพียงวันแห่งการประกอบศาสนพิธีหรือการเวียนเทียนตามประเพณีโบราณเท่านั้น หากแต่เป็นวันสำคัญสากลที่เตือนใจให้มนุษยชาติตื่นรู้ทางปัญญา และเข้าถึงสันติภาพภายใน ท่ามกลางโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและการแข่งขันทางวัตถุ พระพุทธศาสนาได้มอบแนวคิดแห่งเหตุผลและการพึ่งพาตนเองเพื่อเผชิญกับวิกฤตทางจิตใจ ซึ่งจากการถอดบทเรียนผ่านมุมมองและปฏิบัติของพระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุโท ป.ธ.9) พบว่า การปฏิบัติตนในวันวิสาขบูชาที่แท้จริงคือการน้อมนำหลัก โยนิโสมนสิการ มาใช้ในการทบทวนและสำรวจตรวจสอบวิถีชีวิตของตนเองว่าดำเนินไปอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม กฎหมาย และวิถีชุมชนหรือไม่ เพื่อแปรเปลี่ยนความสุขความทุกข์ที่ได้เผชิญมาเป็นการพัฒนาตนเอง ทั้งในระดับกายสุจริต วชิรสุจริต และมโนสุจริต ซึ่งนอกจากจะช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจแล้ว การเข้าร่วมศาสนพิธียังเป็นกุศโลบายสำคัญที่ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์เชิงบวกและเกื้อกูลกันในสังคม

จะเห็นได้ว่าแนวคิดของพระเดชพระคุณพระอุดมบัณฑิตนั้น มุ่งเน้นการขัดความทุกข์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต โดยยึดที่หลักบุคลาธิษฐานมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้นแบบในการ

ประพุดติธรรม ด้วยการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 โอวาทปาติโมกข์ 3 รวมลงในความไม่ประมาท ดำเนินชีวิตตามรอยปทุมบาทพระบรมศาสดาผ่านดัชนีชีวิตคือการละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใส มีหลักการบำเพ็ญเบญจศีลเบญจธรรม การประกอบกุศลกรรมบถ และการเจริญสมาธิภาวนาทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานผ่านจิตตอภัยต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนตนเองและสังคมไปสู่ความสงบสุขที่แท้จริงและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 4 โมเดลการขับเคลื่อนวิสาขบูชาโลกสู่สันติภาพร่วมสมัย

ที่มา: ให้ ChatGPT สังเคราะห์ทำแผนภาพ

องค์ความรู้ใหม่จากบทความนี้เป็นการปรับเปลี่ยนมุมมองต่อวันวิสาขบูชาจากวันแห่งศาสนพิธีเชิงประเพณีสู่ โมเดลการขับเคลื่อนสันติภาพสากลร่วมสมัย ที่เชื่อมโยงคุณค่าจากระดับปัจเจกสู่มหภาคอย่างเป็นระบบ โดยมีฐานรากจากการปฏิวัติเชิงปัญญาผ่านเหตุการณ์ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ที่มุ่งประกาศอิสรภาพและความเท่าเทียมของมนุษย์เหนืออำนาจดลบันดาล ขับเคลื่อนด้วยกลไกการยกระดับจิตสำนึกผ่าน โยนิโสมนสิการ เพื่อให้มนุษย์ใช้ศาสนพิธีเป็นกุศโลบายในการหยุดพักและทบทวนตนเอง จนเกิดความเปลี่ยนแปลงเป็นกาย วาจา และใจที่สุจริต ขณะเดียวกัน ศาสนพิธียังทำหน้าที่เป็นพื้นที่สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมที่ผสานความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ภาครัฐ และเครือข่ายนานาชาติ นำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือการตระหนักถึง คุณค่าร่วมของมนุษยชาติ ที่ได้รับการยอมรับจากองค์การสหประชาชาติ โดยการน้อมนำหลักสติ ปัญญา เมตตา และอहिंसा มาเป็นธรรมโอสธและเครื่องมือสร้าง

ชั้นศีลธรรมทางศาสนา เพื่อเยียวยาวิกฤตการณ์ทางจิตใจและลดทอนความขัดแย้งในโลกยุคใหม่ ก่อเกิดเป็นรากฐานแห่งสันติภาพภายในจิตใจของบุคคลและสันติภาพอันยั่งยืนของสังคมโลกสืบไป

สรุป

วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสูงสุดทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นวันที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ 3 ประการในพระชนมชีพของพระพุทธเจ้า ได้แก่ การประสูติ การตรัสรู้ และการปรินิพพาน ซึ่งล้วนเกิดตรงกับวันเพ็ญเดือนวิสาขะ เป็นสัญลักษณ์ของ การตื่นรู้ สันติภาพ และความเมตตา ที่มีคุณค่าต่อมนุษยชาติทั้งหมด บทความชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล เน้นการใช้ปัญญา การพึ่งตนเอง และการฝึกสติ เพื่อพัฒนาจิตใจให้เข้าถึงความสงบภายใน หลักธรรมนี้สอดคล้องกับสังคมยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความเครียด ความขัดแย้ง และความเร่งรีบ โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง สติ และ เมตตา ที่ช่วยสร้างสมดุลทางจิตใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ วันวิสาขบูชายังได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ เมื่อองค์การสหประชาชาติประกาศให้เป็น วันสำคัญสากลของโลก เนื่องจากเห็นคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมสันติภาพ ความอดทน และความเสมอภาคของมนุษย์

หากเราย้อนมองลึกลงไปในเรื่องละเอียดของเหตุการณ์ทั้ง 3 ประการ จะพบว่าแฝงไว้ด้วยนัยสำคัญที่เปลี่ยนโลกไปตลอดกาล การประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะมิใช่เพียงการถือกำเนิดของมนุษย์คนหนึ่ง แต่คือจุดเริ่มต้นของมหาบุรุษผู้กล้าที่จะตั้งคำถามกับบรรพบุรุษที่กดขี่ผู้คนในชมพูทวีปยุคโบราณ ทรงประกาศความเท่าเทียมของมนุษย์ผ่านการเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงธรรมได้โดยไม่มีข้อจำกัดด้านสายเลือด ต่อมาคือการตรัสรู้ที่ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์เหนือวิชาและความกลัว ทรงค้นพบว่า ทางสายกลาง และ อริยสัจ 4 คือทางออกเดียวที่จะช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นจากวงจรแห่งความทุกข์ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล และท้ายที่สุด การปรินิพพานคือบทเรียนสุดท้ายที่ทรงแสดงให้เห็นถึงความจริงแท้ของโลกเรื่องอนิจจัง ว่าทุกสิ่งมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ทรงย้ำเตือนให้พวกเราตั้งมั่นอยู่บนความไม่ประมาท

ในบริบทของสังคมปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและความต้องการทางวัตถุ มนุษย์เรามักจะวิ่งตามสิ่งเร้าภายนอกจนละเลยการดูแลจิตใจของตนเอง วันวิสาขบูชาจึงทำหน้าที่เป็นเหมือนกระจกเงาบานใหญ่ ที่เรียกสติให้เราหยุดพักและหันกลับมาสำรวจข้างในใจ การฝึกสติรู้เท่าทันอารมณ์ ไม่ได้หมายถึงการเดินเข้าป่าเพื่อตัดขาดจากโลกภายนอก แต่คือการรู้ตัวในทุกขณะจิตที่กำลังทำงาน กำลังพูดคุย หรือกำลังเผชิญหน้ากับความสูญเสีย ซึ่งนี่คือโอสถกขณเอกที่จะช่วยเยียวยาโรคทางใจในยุคนี้ ความเมตตาที่พระองค์ทรงเน้นย้ำยังเป็นกุญแจสำคัญในการลดทอนกำแพงแห่งความเกลียดชังในสังคม การมองผู้อื่นด้วยความเข้าใจและเอื้ออาทร จะช่วยแปรเปลี่ยนความขัดแย้งให้กลายเป็นการร่วมมือกันอย่างสร้างสรรค์ ท้ายที่สุด แก่นแท้ของวันวิสาขบูชาไม่ได้แค่การเวียนเทียน การทำบุญตักบาตร หรือการประกอบพิธีกรรมภายนอกเท่านั้น สิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงเปลือกและกุศโลบายที่ช่วยยึด

เหนียวจิตใจ แต่คุณค่าที่แท้จริง จะเกิดขึ้นเมื่อเราสามารถนำหลักสติ ปัญญา และเมตตา มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเอง สร้างความสุขภายใน และนำไปสู่สันติสุขของสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2554). มองวิชาขบขะ หยั่งถึงอารยธรรมโลก. นนทบุรี: โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์.

ชัยพล สุขเอี่ยม. (2569, 12 พฤษภาคม). ความสำคัญและกิจกรรมวันวิชาขบขะในประเทศไทย [บทสัมภาษณ์].

ทีมงานด้วย'ตูน. (2551). INDIA ความเร้นลับของปฐพีขมพูทวีป. กรุงเทพมหานคร: พี.วาทีนพับลิเคชัน.

พระสุธีรัตนบัณฑิต. (2569, 8 พฤษภาคม). สารสำคัญวันวิชาขบขะ [บทสัมภาษณ์].

พระอุดมบัณฑิต. (2569, 8 พฤษภาคม). มุมมองสงฆ์ในวันวิชาขบขะ [บทสัมภาษณ์].

หลวงวิจิตรวาทการ. (2546). ศาสนาสากล เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2567, 5 พฤษภาคม). UN มีมติรับรองวันวิชาขบขะให้เป็นวันสำคัญสากลของโลก. <https://www.mcu.ac.th/pages/UN>

สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์. (2561). ศาสนาศึกษายุคปัญญาประดิษฐ์. สยามอินเตอร์เนชันแนลบุ๊คส์.

